

LIBERGRAF

ZELENI PLAN ZA BEZBRIŽAN DAN

Analiza javnih politika
zaštite životne sredine
na teritoriji grada Užica

LIBERGRAF, februar 2022. godine

British Embassy
Belgrade

Sadržaj:

1. Uvod
2. Zakonski i drugi akti i dokumenti lokalne samouprave o zaštiti životne sredine
 - 2.1 Važne napomene u vezi strateškog planiranja u oblasti životne sredine
3. Projekat „Zeleni plan za bezbrižan dan“
4. Zašto je Užicu potrebna dugoročna ekološka strategija?
5. Ekološki problemi Grada Užica
 - 5.1. Aerozagadenje
 - 5.2. Mere za suzbijanje aerozagadenja i rezultati mera
6. Vode – kvalitet, upravljanje i zaštita
7. Upravljanje otpadom
8. Uticaj zagađenja na zdravlje
9. Zaključak
 - 9.1. Preporuke

Ovaj izveštaj je nastao u okviru projekta "Zeleni plan za bezbrižan dan" koji je realizovan u okviru programa podrške javnom zagovaranju „Istraži – Osnaži“ koji finansira Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, a sprovodi Trag fondacija.

1.Uvod

Užice se nalazi u Zlatiborskom okrugu i ujedno je njegov najveći grad i administrativni centar. Smešteno je u dolini reke Đetinje. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, Užice ima 78.040 stanovnika, od čega je 18.293 u ruralnim područjima. Prosečna starost je 42,08 godina. Prirodni priraštaj je negativan, pa su projekcije kretanja stanovništva u narednom periodu nepovoljne.¹

Po karakteru reljefa, Užice leži u srednje-planinskom pojasu, čija visina raste od Istoka ka Zapadu. Prosečna nadmorska visina je 700 metara.

Osim lokalne samouprave, zaštitom životne sredine u Užicu bave se Ministarstvo za zaštitu životne sredine, Agencija za zaštitu životne sredine (SEPA), Zavod za zaštitu prirode Srbije, Republička direkcija za vode, lokalni mediji, Zavod za javno zdravlje Užice, nevladina organizacija Libergraf i građani.

Podaci iz ovog istraživanja o zaštiti životne sredine, koje je uradio Libergraf, prikupljeni su iz javno dostupnih izveštaja i dokumenata, zatim dokumenata pribavljenih od javnih preduzeća i nadležnih institucija preko zahteva za informacije od javnog značaja, iz lokalnih medija, obilaskom terena.

U izveštaju se analizira kvalitet odnosno zagađenje vazduha, kvalitet i zaštita voda, problemi u prikupljanju i upravljanju otpadom, uticaj aerozagađenja na zdravlje.

Užice nema postrojenje za preradu otpadnih voda i ima problem sa zagađenjem vazduha. To su dva velika ekološka problema koja treba da se reše u narednim godinama.

Javno dostupna dokumenta, koje je Libergaf analizirao, ukazuju na to da se gradska uprava bavi rešavanjem ekoloških problema u Užicu donošenjem godišnjih i višegodišnjih planova o poboljšanju kvaliteta životne sredine, vazduha, vode i zemljišta.

1 <https://uzice.rs/wp-content/uploads/2021/04/PROGRAM-PODRSKE-ZA-SPROVODJENJE-POLJOPRIVREDNE-POLITIKE-I-POLITIKE-RURALNOG.pdf>

2. Zakonski i drugi akti i dokumenti lokalne samouprave o zaštiti životne sredine

U okviru šire, državne regulative koja je obavezujuća za lokalnu samoupravu, važni su:

- Zakon o zaštiti životne sredine
- Zakon o zaštiti vazduha
- Zakon o energetskej efikasnosti i racionalnoj upotrebi energije
- Nacionalni program zaštite životne sredine
- Zakon o upravljanju otpadom
- Zakon o vodama
- Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu
- Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu

Na lokalnom planu, to su sledeća dokumenta:

- Program energetske efikasnosti Grada Užica 2021–2024. godine²
- Plan kvaliteta vazduha od 2018. do 2023. godine³
- Prostorni plan područja posebne namene sliva akumulacije "Vrutci" iz 2018. godine.⁴

U lokalne regulative koje su istekle i nisu zamenjene novim ubrajaju se:

- Lokalni ekološki akcioni plan Grada Užica (prestao je da važi 2016. godine)⁵
- Program zaštite i unapređenja životne sredine Grada Užica za 2021. godinu.
- Strategija javnog zdravlja za period od 2015. do 2020. godine.⁶

U toku je izrada:

- Plana razvoja Grada Užica za period 2021–2028. godine.

2.1 Važne napomene u vezi strateškog planiranja u oblasti životne sredine

Vlada Srbije usvojila je 2010. godine **Nacionalni program zaštite životne sredine**. To je krovni dokument koji je važan za racionalno rešavanje prioritarnih problema u oblasti ekologije i treba da odgovori na sledeća pitanja:

- Sa kojim se problemima zaštite životne sredine suočavamo i zašto?
- Koji kvalitet životne sredine, odnosno ciljeve politike treba postići?
- Koji instrumenti politike treba da se primene da bi se ciljevi postigli?

2 <https://uzice.rs/wp-content/uploads/2021/12/SK15-17.pdf>

3 <https://uzice.rs/wp-content/uploads/2020/03/Plan-kvaliteta-vazduha-grada-U%C5%BEica-2018-2023.pdf>

4 <https://uzice.rs/prostorni-plan-podrucja-posebne-namene-sliva-akumulacije-vrutci/>

5 <http://www.ekoregistar.sepa.gov.rs/lokalni-ekoloski-akcioni-plan-grada-uzica-leap-2012-2016-64>

6 <https://uzice.rs/wp-content/uploads/2017/06/Strategija-javnog-zdravlja-za-period-2015-2020.pdf>

- Na koji način infrastruktura u oblasti zaštite životne sredine (na primer, postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, sanitarne deponije, tehnologija za smanjenje zagađenja vazduha, unapređenje saobraćaja) treba da se modernizuje i proširi?
- Koliki su troškovi i koji su izvori finansiranja? Na koji način i u kom periodu se Program može sprovesti?

Grad Užice trenutno nema važeći planski dokument u oblasti zaštite životne sredine. Lokalni ekološki akcioni plan Grada Užica istekao je 2016. godine.

Užice je protekle godine imalo Program zaštite i unapređenja životne sredine Grada Užica za 2021. godinu.⁷ U njemu se navodi da su planirana sredstva za zaštitu životne sredine u toj godini iznosila 65.650.000 dinara.

U maju 2021. godine počela je izrada **Plana razvoja Grada Užica za period 2021-2028. godine.** Taj plan bi, kako se navodi, trebalo da podstakne rast i razvoj celokupne lokalne zajednice. Obuhvatiće društvenu i ekonomsku sferu kao i aspekte zaštite i poboljšanja životne sredine, prostornog uređenja, izgradnje, rekonstrukcije infrastrukture, unapređenja rada javnog sektora. Organizacijam civilnog društva je upućen javni poziv⁸ da se prijave za učešće u tematskim radnim grupama za izradu plana. Prema poslednjim informacijama lokalnih medija, u novembru prošle godine, završena je 2. od ukupno 7 faza izrade plana⁹. U toj fazi se, prema rečima gradonačelnice Jelene Raković Radivojević, radi analiza postojećeg stanja¹⁰, a za okončanje svih faza predviđen je rok od 12 meseci. O radnim grupama koje učestvuju u izradi plana nema detaljnijih podataka, izuzev saopštenja da je imenovano 19 radnih grupa u raznim oblastima.

3. Projekat „Zeleni plan za bezbrižan dan“

Nevladina organizacija Građanska čitaonica Libergraf je jedan od lokalnih aktera koji se interesuje za unapređenje životne sredine u Užicu. Libergraf je kreirao projekat **„Zeleni plan za bezbrižan dan“** sa ciljem unapređenja procesa planiranja i upravljanja zaštitom životne sredine na teritoriji Grada Užica kroz aktivnije učešće građana i organizacija civilnog društva.

Jedan od ciljeva tog projekta je da ukaže na važnost transparentnog rada lokalne samouprave u postupcima kreiranja i implementacije javnih politika zaštite životne sredine.

Libergraf smatra da je za sveobuhvatno planiranje i upravljanje zaštitom životne sredine na teritoriji Grada Užica neophodno usvajanje i sprovođenje **Lokalnog progama zaštite životne sredine.**

Lokalni program bio bi razvojno-planski dokument koji bi, na osnovu procene stanja životne sredine, utvrđenih problema i prioriteta u životnoj sredini, kao i definisanih aktivnosti, doprineo unapređenju stanja životne sredine na lokalnom nivou **za period od 10 godina.**

Da bi taj program bio uspešan, jedno od ključnih pitanja moralo bi da bude učešće, međusobno razumevanje i konsenzus različitih zainteresovanih strana i delotvorno upravljanje procesom njegove izrade.

7 <https://uzice.rs/wp-content/uploads/2021/02/Program-zastite-i-unapredjenja-zivotne-sredine-Grada-Uzica-za-2021.godinu.pdf>

8 <https://uzice.rs/javni-poziv-organizacijama-civilnog-drustva-za-podnosenje-kandidature-za-clanstvo-u-tematskim-radnim-grupama-za-izradu-plana-razvoja-grada-uzica-za-period-2021-2028-godine/>

9 <https://infoera.rs/2021/11/05/plan-razvoja-grada-uzica-2021-2028/>

10 <https://uzice.rs/pocinje-izrada-plana-razvoja-grada-uzica-za-period-2021-2028/>

4. Zašto je Užicu potrebna dugoročna ekološka strategija?

Grad Užice ima višedecenijski problem zagađenja vazduha i vode. Uzroci zagađenja su brojni, počevši od: grejanja energentima lošeg kvaliteta, energetski neefikasnih objekata, neadekvatne zaštite vodoizvorišta, nedostatka postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, neregulisanog upravljanja otpadom i mnogih drugih o kojima se detaljnije govori u nastavku izveštaja. Rešavanje tih pitanja je složeno, dugotrajno i skupo. Kratkoročni i srednjoročni planovi i mere, koje donosi lokalna samouprava, nisu dovoljni, već je nepohodna dugoročna strategija usmerena na sistemsko rešavanje problema,

5. Ekološki problemi Grada Užica

5.1. Aerozagađenje

Vazduh na području Grada Užica spada u treću kategoriju odnosno u prekomerno zagađen, navodi se u Programu energetske efikasnosti Grada Užica 2021–2024.¹¹ čiji je cilj, između ostalog, smanjenje aerozagađenja. Dugogodišnjim praćenjem kvaliteta vazduha, zaključeno je da je povećana koncentracije zagađujućih materija u nekim slučajevima prisutna na višemesečnom nivou.

U istom dokumentu se navodi da se kvalitet vazduha ne prati u ruralnom području, zbog čega nema elemenata za njegovu ocenu, iako je aerozagađenje u pojedinim mestima uočljivo. Osim grejanja objekata, uzroci povremenih zagađenja su i saobraćaj, požari, paljenje trave, ostataka sa poljoprivrednih i iskrčenih površina i paljenje otpada na divljim deponijama.

Za svaku kalendarsku godinu, izrađuje se Program kontrole kvaliteta vazduha, koji donosi lokalna samouprava uz saglasnost nadležnog ministarstva. Programom se određuje broj i raspored mernih mesta u okviru lokalne mreže, zatim obim, vrsta i učestalost merenja nivoa zagađujućih materija u vazduhu. U okviru lokalne mreže stanica merenje se vrši na četiri mesta: dva u Sevojnu, jednom u Krčagovu kod Opšte bolnice i jednom u centru Užica kod Narodnog pozorišta.

Republika Srbija, preko Agencije za zaštitu životne sredine, u okviru državne mreže mernih mesta prati aerozagađenje na državnim mernim stanicama na više lokacija u gradu: u Omladinskoj ulici kod Starog dečjeg dispanzera, u naselju Carina i na Zelenoj pijaci. Prati se prisustvo: sumpor-dioksida, oksida azota, čađi, ukupne taložne materije i suspendovanih čestica.

U Izveštaju o stanju životne sredine u Užicu za 2020. godinu¹², prikazani su podaci sa mernih stanica iz obe mreže. Makimalna dozvoljena vrednost čađi bila je prekoračena na mernom mestu:

- Zeleni pijac u Užicu (tokom 63 dana u godini)
- kod Doma zdravlja u Sevojnu (tokom 48 dana u godini).

Prekoračenja maksimalno dozvoljene dnevne vrednosti azot-dioksida zabeleženo je na mernom mestu:

- Zeleni pijac (10 prekoračenja)

¹¹ <https://uzice.rs/wp-content/uploads/2021/12/SK15-17.pdf>

¹² <https://uzice.rs/wp-content/uploads/2021/03/Izvestaj-o-stanju-zivotne-sredine-u-Gradu-Uzicu-za-2020.god..docx>

Prosečna godišnja vrednost taložnih materija bila je iznad maksimalno dozvoljene godišnje vrednosti na mernom mestu u:

- Omladinskoj ulici (265,1 mg/m² na dan, a maksimalno dozvoljena vrednost je 200 mg/m² dan)

Kada je reč o metalima u taložnim materijama, srednja godišnja vrednost za nikel bila je tri puta veća od dozvoljene na mernom mestu u:

- Omladinskoj ulici (45.8 mg/m² na dan, a dozvoljeno je 15 mg/m² na dan)

Drastično prekoračenje dozvoljenih vrednosti za nikel izmereno je na mernom mestu:

- kod Opšte bolnice u Krčagovu (82.5 mg/m² na dan, a dozvoljeno je 15 mg/m²).

Srednja godišnja vrednost suspendovanih čestica PM 10 premašena je na mernom mestu:

- Biblioteka (iznosila je 46.4 μg/m³, a maksimalna dozvoljena vrednost za kalendarsku godinu iznosi 40 μg/m³).

Kod Biblioteke, prekoračenje je zabeleženo tokom 99 dana, što je daleko više od godišnje dozvoljenih 35.

Ustanovljeno je i da 75% PM10 čestica potiče iz loženja. Takođe, u zimskim mesecima, izvor zagađenja je i rizla koja se posipa po kolovozima.

Podaci o aerzagadenju sa lokalne mreže mernih stanica objavljuju se na sajtu Zavoda za javno zdravlje Užice¹³ s tim što nisu dostupni u realnom vremenu, već za dan-dva unazad. Podaci o zagađenju vazduha sa državne mreže mernih stanica objavljuju se u realnom vremenu na sajtu Agencije za zaštitu životne sredine¹⁴.

5.2. Mere za suzbijanje aerzagadenja i rezultati mera

Planom kvaliteta vazduha Grada Užica za period od 2018. do 2023. godine definisane su mere za konkretno rešavanje problema kvaliteta vazduha. Planom su, između ostalog, obuhvaćene mere koje je grad do sada uspeo da sprovede (subvencionisanje zamene stolarije i priključivanje domaćinstava na gasovod) i redovno praćenje kvaliteta vazduha.

Članovi Gradskog veća usvojili su Program zaštite i unapređenja životne sredine u Užicu za 2022. godinu¹⁵ kojim je predviđeno da se u tu oblast uloži 81,2 miliona dinara. Najviše finansijskih sredstava, 63 miliona dinara, izdvojeno je za sufinansiranje energetske sanacije objekata i zamenu ložnih uređaja.

Kroz sufinansiranje projekata energetske efikasnosti individualnih stambenih objekata, Grad nastoji da smanji emisiju štetnih gasova u zimskom periodu kroz uštede u energentima koje će se ostvariti boljom izolacijom stambenih objekata, korišćenjem ekoloških goriva i racionalnom potrošnjom energije za grejanje.

Grad finansijski pomaže domaćinstvima u:

- nabavci i ugradnji materijala za izolaciju zidova
- ugradnji stolarije sa odgovarajućim termičkim svojstvima
- nabavci kotlova na drveni pelet i gas.

Lokalna samouprava i Ministarstvo energetike subvencionišu¹⁶ zamenu stolarije i izolacije sa maksimalno 120.000 dinara po jednoj prijavi odnosno do 50% ukupne vrednosti radova. To važi za domaćinstva, vikendice i stambene objekte u četvrtoj zoni.

13 <https://zavodue.org.rs/aerzagadenje/?rstr=cyr>

14 <http://www.amskv.sepa.gov.rs/>

15 <https://uzice.rs/97-sednica-gradskog-veca-za-zastitu-zivotne-sredine-opredeljeno-812-miliona-dinara/?script=lat>

16 <https://uzice.rs/javni-konkurs-za-sufinansiranje-mera-energetske-efikasnosti-na-porodicnim-kucama-i-stambenim-zgradama-na-teritoriji-grad-a-uzica-za-2021-godinu/>

Građani koji konkurišu za sredstva, moraju da poseduju dokaz da je objekat legalizovan. Drugim rečima, vlasnici nelegalnih objekata ne mogu da koriste subvencije. Postavlja se pitanje da li su ti ljudi spremni da uđu u proces legalizacije objekata kako bi dobili subvencije i koliko im to poskupljuje i komplikuje konkurisanje?

Kako bi se domaćinstvima olakšao prelazak na gas, gradska uprava i preduzeće „Užice gas“ nekoliko godina unazad sprovode akciju „Užice – čistiji grad“¹⁷ u okviru koje je cena gasnog priključka snižena za 50 odsto, uz mogućnost otplate na više mesečnih rata.

Prema zvaničnim podacima, do kraja 2019. na gasnu distributivnu mrežu priključeno je 1717 korisnika, od kojih su 1634 individualni¹⁸. Međutim, to je tek desetina svih individualnih ložišta u Užicu, kojih – prema podacima gradske uprave – ima 16.000¹⁹.

Pozitivan pomak je napravljen priključivanjem svih kotlarnica Gradske toplane na gasovod, izuzev kotlarnice u bloku „Zlatibor“ koja, kako se navodi, nema tehničkih mogućnosti za to. Neke kotlarnice koriste pelet kao energent, a na gas se greje i većina osnovnih škola i vrtića.

Grad planira izgradnju Kotlarnice na Međaju na gas (kao osnovno) i mazut (kao alternativno gorivo). Na tu kotlarnicu bi bili prključeni potrošači koji se trenutno snabdevaju toplotnom energijom iz kotlarnica na mazut („Blok Zlatibor“ i „Jug Bogdanova“). Plan je i da se na novu kotlarnicu na gas priključe javne ustanove koje se greju na mazut: Autobuska stanica, Železnička stanica, Pošta 31102, Pozorište, Telekom, Dom zdravlja i Dom za majku i dete.

U izjavi za portal Infoera, u junu 2021. godine, izvršni direktor užičke toplane **Branko Filipović** rekao je da je završena Studija uticaja na životnu sredinu za taj projekat i da se Studija usklađuje sa primedbama i sugestijama stručne gradske komisije, a da nakon toga sledi dobijanje energetske dozvole i izrada projekta za građevinsku dozvolu.

Međutim, podaci iz Programa energetske efikasnosti Grada Užica 2021–2024. pokazuju da se od ostalih energenata za ogrev i dalje najviše koriste drvo i ugalj. Razlog je niska cena, pa su osim domaćinstava i javni objekti u selima veliki potrošači tih energenata.

Krajem 2021. godine, lokalna samouprava usvojila je **Program energetske efikasnosti Grada Užica 2021–2024.** kojim je zamenjen prethodni dokument iz 2020. Godine

U njemu se, između ostalog, navodi da je planirana energetska sanacija osnovnih škola u Gostinici, Krvavcima, Karanu zamenom stolarije, postavljenjem izolacije i prelaskom na grejanje na gas i pelet.

Grad je započeo rekonstrukciju javnog osvetljenja zamenom energetski neefikasnih svetiljki LED svetiljkama.

U Planu kvaliteta vazduha Grada Užica za period od 2018. do 2023. godine navodi se da Grad Užice donosi i usvaja godišnje programe zaštite životne sredine, što još jednom potvrđuje nedostatak dugoročne strategije.

17 <https://uzice.rs/akcija-uzice-cistiji-grad-i-ove-godine-prikljucak-na-gas-540-evra/>

18 <https://uzice.rs/gasifikacija-grada/>

19 <https://uzice.rs/posumljavanje/>

6. Vode – kvalitet, upravljanje i zaštita

Na teritoriji Grada Užica nema prvoklasne vode, pokazuju rezultati jednokratnog ispitivanja kvaliteta površinskih voda. U Izveštaju o stanju životne sredine u Gradu Užicu za 2020. godinu²⁰, utvrđeno je da reka Derвента pre uliva u Đetinju, kod mosta u Potočanju, ima dobar ekološki status i ubraja se u vodotoke druge klase, dok reka Lužnica, kod mosta u Lunovom Selu, ima umeren ekološki status i spada u vodotoke treće klase. U istom izveštaju se navodi da, prema zakonskoj regulativi, vodotoci umerenog i slabog ekološkog statusa mogu da se koriste za piće i navodnjavanje, uz prethodni tretman. Preostalih osam ispitivanih vodotokova ubrajaju se u četvrtu i petu klasu slabog odnosno lošeg ekološkog statusa.

Grad Užice se pijaćom vodom snabdeva sa jezera Vrutci. Iako je Prostornim planom posebne namene sliva akumulacije "Vrutci"²¹, iz 2018. godine, strogo propisano na koji način se vrši sanitarna zaštita vodoizvorišta, ono još nije propisno zaštićeno od zagađenja.

Jedan od ključnih problema je to što u slivu akumulacije ne postoji sistem za sakupljanje i preradu otpadnih voda.

Nakon donošenja Prostornog plana, upravljači vodovodnog sistema (JVP Srbijavode) u saradnji sa lokalnim komunalnim preduzećem (JKP Vodovod) imali su obavezu da u roku od godinu dana obezbede sanitarno bezbedno prikupljanje i prečišćavanje svih otpadnih voda u prvoj i drugoj zoni sanitarne zaštite akumulacije, ali to do danas nije učinjeno. Sanitarno bezbedno prikupljanje i prečišćavanje otpadnih voda podrazumevalo bi izgradnju sistema za prečišćavanje, izgradnju kanalizacije i zamenu starih septičkih jama vodonepropusnim jamama.

U odgovoru na zahtev za pristup informacijama od javnog značaja, koji je zatražila građanska čitaonica Libergraf²² JKP Vodovod iz Užica navodi kako nema tačnih podataka o tome da li je bilo kakav lokalni, javni kanalizacioni sistem građen po propisanim standardima ni koliko objekata ima adekvatne septičke jame na području sliva akumulacije „Vrutci“.

Ni sakupljanje stajnjaka ispod štala za stoku u trećoj zoni zaštite nije regulisano u predviđenom roku od dve godine od usvajanja Prostornog plana.

Sliv akumulacije "Vrutci" nije zaštićen od nelegalnih objekata odnosno divlje gradnje²³. Zabrana postavljanja objekata kraj samog jezera se ne poštuje, pa se na obalama mogu uočiti kamp prikolice i šupe. Inspeksijski nadzor²⁴ pokazuje da druga zona zaštite takođe nije zaštićena od gradnje novih objekata, pa je od 2014. do kraja 2021. godine, na području katastarske opštine Vrutci uklonjeno 65, a na području Bioske 49 nelegalno izgrađenih objekata.

Osim toga, neposredna okolina jezera nije obeležen odgovarajućim tablama koje građane upozoravaju na zonu sanitarne zaštite. Tabla je postavljena samo na jednom mestu, u blizini brane na jezeru Vrutci. Kako je Libergrafu rečeno u JKP Vodovod²⁵, oko jezera su bile postavljene table koje posetioce upozoravaju da su u prvoj zoni zaštite vodoizvorišta, ali su ih meštani skinuli. Ti slučajevi nisu prijavljeni policiji.

²⁰ https://www.google.com/url?sa=D&q=https://uzice.rs/wp-content/uploads/2021/03/lzvestaj-o-stanju-zivotne-sredine-u-Gradu-Uzicu-za-2020.god..docx&ust=1645728840000000&usg=A0vVaw1j24W_TaD33IMi-pp97309&hl=en&source=gmail

²¹ <https://uzice.rs/prostorni-plan-podrucja-posebne-namene-sliva-akumulacije-vrutci/>

²² <https://libergraf.rs/2022/01/23/preradu-otpadnih-voda-u-zapadnoj-srbiji-obavljace-regionalna-fabrika/>

²³ <https://libergraf.rs/2022/01/24/i-pored-zakonskih-obaveza-nadlezni-u-uzicu-ne-rade-na-sanitarnoj-zastiti-jezera-vrutci/>

²⁴ <https://libergraf.rs/2022/01/24/oko-jezera-vruci-cveta-nelegalna-gradnja-objekte-niko-ne-uklanja/>

²⁵ <https://libergraf.rs/2022/01/24/i-pored-zakonskih-obaveza-nadlezni-u-uzicu-ne-rade-na-sanitarnoj-zastiti-jezera-vrutci/>

Problem sakupljanja i prerade otpadnih voda postoji na celoj teritoriji Grada Užica. U samom gradu, svi kanalizacioni ispusti se izlivaju direktno u reku Đetinju.

Zagađenje rečnih tokova otpadnim vodama u Zlatiborskoj i Moravičkoj oblasti trebalo bi da se reši izgradnjom jedinstvenog regionalnog postrojenja za preradu otpadnih voda u Požegi²⁶.

O tome je potpisan međuopštinski sporazum i određen je privremeni investitor. U toku je izrada planske i projektne dokumentacije, a biće formirano i regionalno preduzeće koje će upravljati budućim postrojenjem. Prema podacima sa sajta Opštine Požega, novo postrojenje trebalo bi da košta 70 miliona evra.

JKP „Vodovod“, međutim upozorava da bez rešavanja problema divljih izliva, mešanja kišne i fekalne kanalizacije, nedostajućih kolektora i drugih, rad Regionalnog postrojenja za preradu otpadnih voda neće imati smisla.

7. Upravljanje otpadom

U Programu zaštite i unapređenja životne sredine Grada Užica za 2021. godinu²⁷ navodi se informacija o pokretanju projekta „Predgrađa recikliraju - Uspostavljanje sistema upravljanja otpadom u prigradskim naseljima Užica i Tuzle“. Tim projektom primarne selekcije otpada obuhvaćeno je 5.000 domaćinstava koja su dobila po dve kante za odlaganje otpada. U Užicu je postavljeno 20 kontejnera za odlaganje staklene ambalaže, dok je za odlaganje biorazgradivog otpada građanima dodeljeno 300 kompostera. Komposter bi mogli da reše problem paljenja strnjike koji doprinosi povremenim aerozagađenjima tokom godine. Ipak, verovatno ni samo šira edukacija građana mogla da reši te probleme i utiče na njih da ne pale strnjiku.

Prikupljanje otpada u seoskim područjima je takođe nedovoljno regulisano, ali su preduzeti koraci ka rešavanju tog problema. Otpad se iz seoskih područja odnosi periodično, ali su kapaciteti za njegov prihvatanje mali, pa je smeće rasuto oko kontejnera slika koja se često može videti u ruralnim područjima.

Problematično je i postavljanje kontejnera u užim zonama sanitarne zaštite. Takav slučaj je zabeležen u Mijatovićima, zaseoku Bioske, gde je kontejner za odlaganje otpada godinama stajao kraj potoka Ročnjak²⁸ koji se uliva u jezero Vrutci. Sa jezera Vrutci Užice se snabdeva pijaćom vodom, pa je kontejner kasnije pomeren nekoliko stotina metara dalje.

Grad Užice se još nije dogovorio sa Opštinom Bajina Bašta o odnošenju smeća iz jednog dela Nacionalnog parka Tara²⁹, kojim gazduje. Otpad se organizovano prikuplja i u zoni jezera Vrutci kao i na području Predela izuzetnih odlika "Klisura Đetinje".

Gradska uprava navodi da su preduzeti napori na prevenciji stvaranja otpada, pa se na lokacijama gde su ranije bile divlje deponije, otpad uglavnom više ne deponuje.

Po posebnom programu, kako navode u lokalnoj samoupravi, prikuplja se otpad na seoskom području, na lokacijama koje nisu pokrivene redovnim sakupljanjem otpada (lokacije bivših divljih deponija, raskrsnice lokalnih puteva i slično). Za

²⁶ <https://libergraf.rs/2022/01/23/preradu-otpadnih-voda-u-zapadnoj-srbiji-obavljacke-regionalna-fabrika/>

²⁷ <https://uzice.rs/wp-content/uploads/2021/02/Program-zastite-i-unapredjenja-zivotne-sredine-Grada-Uzica-za-2021.godinu.pdf>

²⁸ <https://libergraf.rs/2022/01/24/i-pored-zakonskih-obaveza-nadlezni-u-uzicu-ne-rade-na-sanitarnoj-zastiti-jezera-vrutci/>

²⁹ <https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/da-li-iko-%C4%8Disti-nacionalni-park-na-tari>

prikupljanje otpada na 34 lokacije postavljeni su koševi zapremine pet kubika. U 2020. godini prikupljeno je 871 tona otpada, koji bi bez organizovanog prikupljanja završio na divljim deponijama. U 2020. godini Odeljenje za zaštitu životne sredine i održivi razvoj je u saradnji sa JKP „Bioktoš“, organizovalo čišćenje divlje deponije na Jelovoj gori. Sa lokacije je uklonjeno pet kubnih metara otpada.

Program zaštite i unapređenja životne sredine Grada Užica za 2022. godinu je usvojen, ali taj dokument još nije dostupan javnosti, pa je nepoznato koje će mere Grad preduzeti u narednom periodu s ciljem unapređenja upravljanja otpadom.

8. Uticaj zagađenja na zdravlje građana

U Analizi zdravstvenog stanja stanovništva za 2020. godinu³⁰, koju je uradio Zavod za javno zdravlje u Užicu, navodi se kako se poslednjih godina beleži porast bolesti na čiji nastanak i tok značajno utiču faktori životne sredine. Reč je o respiratornim, digestivnim, kardiovaskularnim i malignim bolestima kod ljudi. Na njihov nastanak utiču kvalitet vazduha, vode za piće, distribucije otpadnih materija, namirnica, ishrane, stambenih komunalnih uslova i ekonomski potencijal stanovništva.

Sezonsko zagađenje vazduha je direktno povezano sa povećanim brojem respiratornih oboljenja. Od tipičnih zagađujućih materija u vazduhu su prisutni čađ, azotni oksidi, suspendovane PM čestice. Neki od tih zagađivača zadržavaju se u vazduhu duže od dva meseca godišnje, što je prekoračenje koje zakonski nije dozvoljeno.

Broj dece obolele od bronhitisa ili astme u Užicu iz godine u godinu sve je veći. To je posebno izraženo u zimskom periodu, kada se broj dece sa ovim dijagnozama uveća i za tri do četiri puta u odnosu na letnji period. Lekari pedijatri užičkog Doma zdravlja više puta su u izjavama datim medijima isticali da, u poređenju sa kolegama iz drugih gradova, dnevno pregledaju i do 50% više dece sa respiratornim oboljenjima, kao i da je epidemiološka slika iz godine u godinu sve lošija. Uz otežano disanje i kašalj, deca dobijaju i infekcije koje izaziva sekret čije lučenje provocira smog, što je pokazatelj da je zagađen vazduh najveći uzročnik bolesti.

Zavod za javno zdravlje Užice prati i analizira kvalitet vazduha i vode. O rezultatima obaveštava javnost na svom internet sajtu.

Na osnovu dostupnih podataka o konkretnim merama zaštite zdravlja stanovništva od zagađenja, može se zaključiti da zavod iznosi samo predloge mera koje su na nivou preporuka opšteg karaktera (podsticanje zdravih navika, edukacija stanovništva, detetkotvanje i saniranje faktora rizika po zdravlje...).

U predlogu mera iznetih u Analizi zdravstvenog stanja stanovništva za 2020. godinu, jedino se stavka pod brojem 4 odnosi konkretno na zagađenje životne sredine. Ona glasi: “Na nivou zajednice obezbediti povoljnu fizičko-biološku sredinu koja utiče na zdravlje stanovništva (zdrava voda za piće, ispravna hrana, čist vazduh, pravilno uklanjanje otpadnih materija i dr.).”

U Užicu je 2013. godine osnovan Savet za zdravlje Grada Užica³¹ čiji su zadaci jasno definisani, međutim nismo pronašli informacije o konkretnim aktivnostima tog tela.

30 https://zavodue.org.rs/wp-content/uploads/2021/07/Analiza-zdravstvenog-stanja-2020_1.pdf

31 http://demo.paragraf.rs/demo/combined/0ld/t/t2013_11/t11_0184.htm

9. ZAKLJUČAK

Nepostojanje javne politike zaštite životne sredine na lokalnom nivou dovodi u pitanje i ispunjenost ustavnog prava građana na zdravu životnu sredinu i informisanost o stanju životne sredine.

Praćenje stanja životne sredine, obaveza informisanja javnosti o stanju životne sredine i učešće javnosti u odlučivanju o životnoj sredini zakonske su obaveze svih organa javne vlasti, pa i lokalne samouprave.

Iz svega što je prethodno navedeno može da se zaključi kako Grad Užice nema lokalni program za zaštitu životne sredine. Osim planova i izveštaja koji se odnose na period od jedne do pet godina, u javnoj politici Grada Užica za sada ne postoje dugoročni ekološki programi koji bi definisali jasne strateške ciljeve i unapredili zaštitu životne sredine. Užicu nedostaje dugogodišnja ekološka strategija koja bi definisala ulaganja u ekologiju, kao i način sprovođenja ekoloških promena u praksi.

9.1 Preporuke

Cilj Libergrafovog projekta je da gradskoj upravi u Užicu pomogne u donošenju jedne sveobuhvatne i dugogodišnje strategije za zaštitu životne sredine.

U okviru projekata *Zeleni plan za bezbrižan dan*, praćenjem aktivnosti lokalne samouprave može se doprineti transparentnom obaveštavanju građana Grada Užica o ekološkim problemima.

Strategija bi, kako je i definisano Nacionalnim planom za zaštitu životne sredine, usvojenim 2010. godine, obuhvatila dugoročnu zaštitu vazduha, vode i zemljišta od zagađenja na teritoriji lokalne samouprave Grada Užica.

Organizacije civilnog društva u tom procesu mogu da daju veliki doprinos, pre svega što se tiče transparentnosti, a i njihovo uključivanje je predviđeno Statutom grada Užica, Zakonom o planskom sistemu, Zakonom o lokalnoj samoupravi, Zakonom o proceni uticaja na životnu sredinu i zakonom o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu. Takođe, mogu da doprinesu objavljivanju informacija od javnog značaja, kao i objavljivanjem tekstova o ekološkim problemima na teritoriji Grada Užica, putem javnih glasila i na sajtu nevladine organizacije Libergraf.

Grad Užice je nedavno uvažio peticiju koju je pokrenuo Libergraf u vezi sa zaštitom klisure reke Đetinje³². Peticija je pokrenuta kako bi se dokument o zaštiti tog predela izmenio i uskladio sa novim izmenama Zakona o zaštiti prirode.

Sličnim akcijama sve organizacije civilnog društva mogu da budu partneri lokalne samouprave u rešavanju nagomilanih ekoloških problema.

...

Izradu ovog izveštaja je finansirala Vlada Ujedinjenog Kraljevstva; izneti stavovi nužno ne odražavaju zvaničnu politiku Vlade Ujedinjenog Kraljevstva.

³² <https://www.novosti.rs/srbija/vesti/1088918/stroza-zastita-klisure-djetinje-gradsko-vece-uzica-uvazilo-primedbe-peticiju-udruzenja-libergraf-povuklo-svoj-akt>